

ОБМЕН

Kaap

Suomen Historiallinen Seura
Finska Historiska Samfundet

HISTORIALLINEN ARKISTO

75

JULKAISSUT

SUOMEN
HISTORIALLINEN
SEURA

101319

228
246
24

HISTORIALLINEN ARKISTO

JULKAISSUT

Toimitus	SUOMEN HISTORIALLINEN SEURA	5
Eino Karhu:		
Suomen ja Venäjän tieteellis-sivistyksellinen yhteistyö 18. vuosisadan lopulla ja 19. vuosisadan alkuun		5
	75	
Max Engman — Sune Jungar:		
Flyttningsrörelsen från Finland till Ryssland 1809—1917		23
P. G. Ryndzjanski — L. V. Suni:		
1860—70-lukujen porvarilliset reformit Venäjällä ja Suomessa		45
Hannu Soikkanen:		
Paikallisen itsehallinnon 1860- ja 1870-luvun uudistusten edellytykset ja yhteiskunnalliset seuraukset erityisesti maaseudulla		77
G. L. Sobolev:		
Lokakuun vallankumous ja Suomen itsenäisyys		95
Tuomiosuora		
Tämä julkaisu on saanut avustusta Suomen ja Neuvostoliiton välisestä kulttuurisuhde- ja Neuvostoliiton keskeisestä tieteellis-tekniillisestä yhteistyöstä.		211
Lokakuun vallankumous ja Suomen itsenäisyys		211

HELSINKI 1980

SUOMEN JA VENÄJÄN TIETEELLIS-SIVISTYKSELLINEN YHTEISTYÖ 18. VUOSISADAN LOPULLA JA 19. VUOSISADAN ALUSSA

EINO KARHU

Suomalaisten tieteellis-sivistykselliset intressit Venäjään ja venäläisten Suomeen olivat vielä 18. vuosisadan lopulla ja 19. vuosisadan alussa tilapäisiä ja — kuten voi osoittautua — satunnaisia. Mitä tulee niiden satunnaisuuteen, niin on kuitenkin otettava huomioon niiden kehityksen vähitellen muovautuva suunta, mikä johtui silloisesta yleisestä historiallisesta tilanteesta. Molempien maiden sivistyneistö alkoi muodossa tai toisessa tajuta, että keskinäiset tieteellis-sivistykselliset suhteet olivat suotavia; ajatuksen siitä synnyttivät silloisen ajan tarpeet. Siihen liittyivät tulevaisuudessa tapahtuvat tieteellis-sivistyksellisen yhteistyön tietoisien ongelman asettelun ensimmäiset yritykset. Seuraavan esityksen aiheen muodostaakin se, miten tämä syntyi ja minkälaiset olivat tulokset mainittuna aikana.

Historiallisella tilanteella, jonka aikana tuli esiin tieteellis-sivistyksellisen yhteistyön ongelma, ymmärretään sekä molempien kansojen sisäistä kehitystasetta että niiden ulkopoliittisten suhteiden keskinäistä tilaa. Siihen täytyy lisätä silloisen yleiseurooppalaisen henkisen ilmapiirin vaikutus kokonaisuudessaan.

Jo 18. vuosisadalla, jolloin Suomi kuului Ruotsin yhteyteen, on havaittavissa suomalaisessa yhteiskunnassa kansallisen itsetunnon tiettyä kasvua. Suomessa niin kuin missä maassa hyvänsä kansallisen itsetunnon kasvua edelsi kiinnostuksen herääminen oman kansan historiaan, sen menneisyyteen ja nykyisyyteen, sen kieleen, kansanrunouteen ja tapoihin; kiinnostuksen herääminen siihen, mikä asema kyseisellä kansalla on maailmassa muiden kansojen joukossa, miten se kielellis-etnisesti, kulttuurihistoriallisesti ja muutoinkin on muotoutunut ja minkälainen se nyt on. Tällaisen kansallisen itsetunnon prosessi on tavallisesti monimutkainen ja monitahoinen. Se kestää kauan ja kyseisen kansan yhteiskunnallis-taloudellinen, poliittinen ja yleinen kulttuurikehitys vaikuttaa siihen. Tällaisen itsetunnon lopputulos on se, että kansa syvemmin oivaltaa sekä

oman sukulaisuutensa muun ihmiskunnan kanssa että omat kansalliset erikoispiirteensä.

18. vuosisadan ensimmäisellä puoliskolla Suomen kansallistunteet saivat erikoisen muodon niinsanotussa fennofiilisessä kulttuurisuuntauksessa. Fennofiilinen ideologia oli protesti Ruotsin suurvaltaideologiaa ja -politiikkaa vastaan. Fennofiilit alkoivat osoittaa kiinnostusta suomalaisten menneisyyteen, nykyisyyteen ja kulttuuriin. ”Rakkautellaan kaikkeen suomalaiseen” he halusivat esiintyä sorretun ja halveksitun suomalaisen kansanosan puolesta ja tehdä se tunnetuksi sivistyneelle maailmalle. Kuten D. Juslenius kirjoitti teoksessa ”Vanha ja uusi Turku” (1700), niin hän halusi toimia sen hyväksi, ettei ”rakastettua isänmaatamme unohdettaisi, eivätkä vihamiehet sitä halveksisi”. Hän oli myös valmis siihen, ettei saisi vastaansta vain kannattajiensa ihostusta, vaan myös niiden vihan ja pilkan, jotka ”halusivat halveksia Suomeamme, pitäen sitä turhanpäiväisenä ja kelvottomana tutkimuksen kohteena”.

Kuitenkin varhaisempi fennofiilisyyys (18. vuosisadan ensimmäisellä puoliskolla) kuului vielä enemmän mytologiaan kuin tieteeseen. Historian tuntemus oli silloin vielä varsin vähäinen. Varhaiset fennofiilit johtivat Suomen kansan menneisyyden raamatun mytologiasta. Jusleniuksen mukaan suomalaiset olivat Jahven suoranaisia jälkeläisiä ja pohjoiseen he muuttivat Gogin, ”kuninkaansa” johdolla. Tällaiset käsitykset kansojen varhaisista vaiheista olivat silloin laajalle levinneitä (niihin turvautuivat tavanomaisesti myös Suurvalta-Ruotsin ideologit).

Fennofiilisyyys alkoi tulla tieteelliseksi vasta 18. vuosisadan toisella puoliskolla, jolloin Suomeen levisivät valistuksen, rationalistisen filosofian aatteet. Merkittävimmistä suomalaisista valistuspöihistä on mainittava A. Chydenius (1729—1803), H.G. Porthan (1739—1803) ja Kr. Ganander (1741—1790).

Sosiaalisessa mielessä valistusideologia oli feodalismiin vastainen ideologia. Valistuspöihet vaativat feodaaliseen säätöjakkoon perustuvien yhteiskunnan instituutioiden lakkauttamista, instituutioiden, jotka jo siihen mennessä historiallisesti olivat eläneet aikansa ja alkaneet muodostua tulevan edistyksen esteeksi. Erittäin selvästi feodalismiin vastainen suuntaus näkyy Chydeniuksessa, mutta myös Porthanin ja Gananderin sekä 19. vuosisadan alussa J. Juteinin ja muiden kirjailijoiden toiminnassa.

18. vuosisadan suomalaiset valistuspöihet saivat vaikutteita pääasiassa englantilaisesta ja ranskalaisesta sekä osittain saksalaisesta valistuksesta. Mutta tällöin jotkut heistä ajoittain käänsivät katseensa ei vain länteen, vaan myös itään, Venäjälle, innostuen eräistä venäläisen kulttuurin tieteellisistä ja kirjallisista ilmiöistä.

Tämä mielenkiinto Venäjän henkiseen elämään oli oireellinen tuon ajan Venäjän ja Ruotsin poliittisten suhteiden taustaa vasten. Suomi tunnettiin separatistisista mielialoistaan; sitä paitsi 18. vuosisadan lop-

pua kohti tultaessa tämä näkyi jo teoissa eikä vain pinnan alla, minkä osoittaa niin kutsuttu Anjalan liitto vuonna 1788, jolloin eräät Suomen aatelistoon kuuluvat Ruotsin armeijan upseerit tyytymättöminä Kustaa III:n politiikkaan haaveilivat Suomen irrottamista Ruotsista ja laskelmoivat tällöin Venäjältä saatavaan apuun. Poliittinen orientoituminen Venäjälle sai Suomessa jo tiettyä maaperää ja oli mahdotonta sivuuttaa tätä tosiasiaa; se synnytti suomalaisissa kirjoittajissa kiinnostusta Venäjään myös tieteellis-sivistyksellisessä mielessä.

H. G. Porthan ja suomalais-ugrilaisen tieteenalan nousu

Mitä tulee Venäjää kohtaan heränneeseen mielenkiintoon, niin siihen suomalaisilla oli vielä lisäksi eräs erittäin oleellinen syy. Heidän mielestään Venäjä ei ollut vain venäläisten maa, vaan myös monien suomalais-ugrilaisien heimojen ja kansojen maa. Etsiessään omaa alkukotiaan suomalaiset säännöllisesti tulivat johtopäätökseen, että se oli kadoksissa jossakin Venäjän äärettömillä lakeuksilla. Porthanin mukaan suomalaiset olivat tulleet Kaspian meren lähetyviltä. Castrén löysi heidän kehtonsa Altailta. Hypoteesit muuttuivat ja täsmentyivät, mutta Venäjä pysyi entisellään — G. Palanderin ilmauksen mukaan — suomalais-ugrilaisien kansojen "luvattuna maana". Ja on luonnollista, että Suomen kansallisen heräämisen aamunkoitteessa, jolloin suomalaiset yhä selvemmin alkoivat tiedostaa entisen yhteisyytensä, syntyi välttämätön tarve tieteellisesti määritellä oma asema sukulais- ja naapurikansojen joukossa ja tämä vaati heidän historiansa, kielensä ja kulttuurinsa vertailevaa tutkimista. Tällaisen tutkimuksen alalla otettiin 18. vuosisadan lopulla vasta ensi askeleet, mutta jo silloin vähitellen selvisi, että sellaisia tutkimuksia tehtäessä ei ole vailla mielenkiintoa kääntyä venäläisen tieteen ja kulttuurin puoleen.

Porthan kirjoitti vuonna 1778: "De Poësi fennican kuudennen osan eteen aion kamariherra Burenskiöldin kehotuksesta asettaa kirjeenmuotoisen tutkielman suomen kansan alkuperästä ja iästä ynnä muutamia muita samansuuntaisia huomautuksia. Jos voin saada muutamia venäläisiä lauluja, sellaisia kuin mainitaan Cheraskoffin (Heraskov) Combat Tzesme-teoksen ranskalaisen käännöksen esipuheessa, saanen niistä jotakin tietoa suomalaisten runojen iästä, sillä ne kuuluvat olevan näiden kaltaisia ja aivan erilaisia kuin nykyajan venäläinen runous. Ne itkurunot, joita kreikanuskoiset karjalaiset käyttävät ja joita minulla on jotenkin täydellinen kokoelma De Poësi fennican seuraaviin osiin käytettäväksi, tuntuvat olevan venäläisten laulujen ja suomalaisten runojen väli-muoto."¹

Porthanin suunnitelma karjalais-suomalaisten runojen ja venäläisten kansanlaulujen välisestä vertailevasta tutkimuksesta ei toteutunut: in-

¹ G. Palander, H. G. Porthan. Elämäkerran luonnos, Helsinki 1904, s. 49.

nostuttuaan muista tutkimuksista hän ei enää palannut ”Suomalaiseen runouteen” ja sen viides osa (1778) jäi samalla kertaa myös viimeiseksi. Tämä suunnitelma on kuitenkin merkille pantava siksi, että siinä Porthan tiettyssä määrin oli melkein puoli vuosisataa edellä suomalais-ugrilaisuuden tutkijan A. Sjögrenin ajatusta, että on määrätietoisesti tutkittava venäläisten ja suomalais-ugrilaiden kansojen historiaa ja kulttuuria ei toisistaan erillään vaan yhtäläillä eri kansallisuuksien alkujuuria tarkastellen.

Täytyy muistaa, että tämä esipuhe Heraskovin ranskalaisen käännöksen *Combat Tzesme* teoksessa, johon Porthan viittasi, on itsensä Heraskovin kynästä lähtöisin. Tekijä kirjoitti esipuheen v. 1772 vartavasten ranskaksi (venäjäksi sen tutkijat myöhemmin käänsivät 18. vuosisadan tyylin mukaisesti). Tutkijat pitävät tätä esipuhetta eräänä merkittävimmistä kirjallisuushistoriallisista katsauksista, joita on säilynyt 18. vuosisadan venäläisestä kirjallisuudesta. P. Berkov on osoittanut, että Heraskovin esittämien tietojen määrä on selvästi suurempi kuin aikaisempien katsauksien ja ”se jopa ylittää joukon myöhempien aikojen kirjallisuushistoriallisia töitä”.² Samanaikaisesti tämä ”Pohdiskelu venäläisestä runoudesta” liittyi myös kansanrunouteen. Kuten M.K. Azadkovski on huomauttanut, se on ensimmäinen yritys venäläisessä kirjallisuudessa yhdistää kansanrunous yleiseen kirjallisuuden kehitykseen.³ Heraskovin mukaan kaikki kirjallisuus alkaa kansanrunoudesta ja tässä suhteessa venäläiset eivät muodosta poikkeusta. ”Oman venäläisen runouden synnyllä on alkujuurit, jotka ovat kaikille kansoille yhteisiä”, sen alkulähteinä ovat vanhat laulut, ”joissa sukupolvelta sukupolvelle siirtyivät voitokkaiden ritariemme seikkailumuistot”. Esipuheessa mainitaan ”lauluja Ilja Muromilaisesta, Vladimirin pidoista yms.”. Myös Porthan kiinnitti huomiota heitä koskeviin mainintoihin.

Heraskovilla oli kuitenkin kapea valistusmiehen näkökulma kansanrunouteen. Kansanrunouden muistomerkit ovat sinänsä arvokkaita vain siksi, että niillä on historiallista todenperäisyyttä, vain sikäli, mikäli ne ”kertovat meille muinaisista tapahtumista”. Esteettisessä mielessä hän vielä täysin ylenkatsoo kansanrunouden pitäen sitä alempiasteisen kulttuurikehityksen ilmentymänä, runouden kukoistukselle erittäin epäedullisen aikakauden tuotteena. Silloin aseiden kalske ”vaimensi muusien äänen. Siihen aikaan koko Pohjolaa ja miltei koko Eurooppaa synkettävien vihollisuuksien keskeltä laulajien hengenvoima ei mitenkään voinut ammentaa valistusta... Noina kaukaisina aikoina muusien kulkemat polut olivat niin karkeita, etteivät he mitenkään voineet isänmaassamme nousta pystyyn”. Heraskov osoitti, että tataarien iეს esti kauan Vea-

² ”Rassuzdenije o rossijskom stihotvorstve”. M. M. Heraskovin tuntematon artikkeli. P. Berkovin julkaisu ja käännös. — ”Literaturnoje nasledstvo”, osat 9—10, Moskva 1933, s. 287—94.

³ *Azadkovski, M. K.*, *Istoriija ruskoi folkloristiki*, Moskva 1958, s. 92.

näjän kirjallisuuden kehityksen; eikä vielä orjuuden kumoamisen jälkeinen aikakaan muodostunut heti "otolliseksi Venäjän sivistykselle". Tiede odotti Pietarin hallituskautta. Siitä lähtien kirjallisuuden kehitys on kulkenut eteenpäin. Simeon Polotski kirjoitti jo "muodottomia runoja", Kantemir ja Tredjakovski "parantelivat jollain lailla" venäläistä runomitata, mutta vasta suuri Lomonosov opetti "venäläisille todellisen runon-tekemisen säännöt". Edelleen seurasi lyhyitä mainintoja Sumarokovista, Maikovista ja Fonvizinista. — Näiden Venäjän kirjallisuutta koskevien tietojen pohjalta Porthan saattoi jo päätellä, että muinaiset venäläiset laulut "täysin poikkesivat nykyisestä runoudesta".

Kansanrunoutta Porthan tarkasteli jo jonkin verran toisin kuin Heraskov. Tosin hänellekin oli toisinaan ominaista rationalistinen suhtautumistapa kansanrunouteen, varsinkin sen muutamiin lajeihin — loitsurunoihin ja kansan myytteihin — mutta kokonaisuudessaan Porthan omisti jo paljon enemmän huomiota kansanrunouden esteettiseen puoleen. "Suomen runoudesta" ei syyttä tullut hänen elämänsä päätyö. Tässä teoksessa tarkastellaan yksityiskohtaisesti karjalaisten ja suomalaisten kansanrunojen poetiikkaa (sellaisia ilmiöitä kuin alkusointua, inversiota ja toistoja), kuvataan eri kansanrunouden lajeihin kuuluvien teosten esittämisen perinnäinen tapa ja annetaan tietoja näiden esiintymisolosuhteista. Tajuten että muinaiset runot ovat väistyvää kulttuuria, varsinkin taloudellisesti Suomen kehittyneimmällä rannikkoalueella, Porthan tunnustaa tämän kulttuurin taiteellisen arvon; hän näkee runot ennen muuta runoteoksena, eikä barbaarisuuden ilmentymänä, mutta sen tuhoa uusien olosuhteiden puristuksessa hän ei vielä pidä traagisena ja ei muhdi sitä niin kaihoisalla murheella kuin oli luonteenomaista myöhemmin muutamille romantikoille. Heraskov asetti "valistuneen" runokirjan kansanrunouden yläpuolelle, mutta romantikot päinvastoin korostivat viimeksi mainitun ylivoimaisuutta. Mitä tulee Porthaniin, niin hän puhuen vielä kunnioituksesta klassisen runouden sääntöihin kehoitti samanaikaisesti käyttämään kansanrunouden kokemusta myös kansalliskirjallisuuden kehittämiseen.

Jonkin verran mielenkiintoa folkloristiikkaan osoitti K. Ganander, Porthanin aikalainen, folkloristi ja etnografi, joka on tunnettu ennen muuta teoksestaan "Suomalainen mytologia". V. 1787 Ganander painatti suomen kielellä "Venäläiset häälaulut". Suomalaisen tutkijoiden mukaan tämä oli ensimmäinen käännös venäjämästä suomeen. — Suomalaisen läheisemmän perehtymisen venäläiseen kulttuuriin esti kielimuuri. Kuvavaa on, että Porthan luki Heraskovia ranskaksi.

Mutta samanaikaisesti suomalaisille selvisi venäjän kielen kulttuuri-merkitys. Miettiessään pakottavaa tarvetta saada aikaan suomalais-ugri-kielten kielten vertaileva sanakirja Porthan kirjoitti vuonna 1782: "Ensimmäinen askel olisi oppia hyvin venäjää, sillä tällä kielellä on ilmestynyt kielioppeja ja sanastoja niistä suomalaisista murteista, joita useat Venäjällä asuvat suomalaiset kansat puhuvat; mutta jotta ymmär-

täisi, mikä todella on suomalaista, pitäisi osata myöskin tataarin, turkin, mongolin ym. kieliä.”⁴

Porthanille venäjän ja muiden hänen mainitsemiensa kielten hallitseminen jäikin vain unelmaksi. Jonkin aikaa suomalaisten oli vielä pakko kääntää venäläisiä auktoreja ei venäjistä vaan muista käännöksistä; toistaiseksi oppineiden ja kulttuuriharrastajien venäjää osaava sukupolvi ei vielä ollut astunut esiin.

Uusia virikkeitä vuoden 1809 jälkeen

Vuoden 1809 jälkeen, kun Suomi tuli autonomisin oikeuksin Venäjän yhteyteen, tieteellis-sivistyksellisten ja kirjallisten kontaktien kehitys muodostui määrätietoisemmaksi.

Suomen kansallisen liikkeen kasvu antoi uusia tehtäviä Suomen tietelle, kulttuurille ja kirjallisuudelle. Aloitettiin laajamittainen kansanrunouden keruu ja suomen, karjalan sekä muiden sukulaiskielten tutkiminen. Syvennettiin suomalaisten historiallista tietämystä heistä itsestään. Tosin Suomessa jo 19. vuosisadan ensimmäisellä puoliskolla nousi esiin kiista siitä: ”Onko Suomen kansalla omaa historiaa?” (tätä aihetta käsitteli muun muassa S. Topelius), mutta vähitellen vahvistui käsitys: koska on olemassa kansa, niin sillä on oma historiansakin.

Tämä kansallinen itsetunto toteutui taasen kansainvälisten kontaktien kautta. Esimerkiksi niin sanotun ”Turun romantiikan” aikakaudella (1810- ja 20-luvuilla) suomalaisten tieteellis-kirjallinen mielenkiinto tuli monipuolisemmaksi ja se käsitti ei vain länsieurooppalaista vaan myös venäläistä kirjallisuutta. Asia ei rajoittunut vain siihen, että yliopistossa opetettiin venäläistä kirjallisuutta. Joukko suomalaisia kirjailijoita kiinnostui itsenäisesti venäläisestä kulttuurista. Huolimatta molemminpuolisesta epäluulosta ja epäluottamuksesta syntyi vähitellen ajatus venäläis-suomalaisesta kulttuuriyhteistyöstä. Muutamat kulttuurihenkilöt tarjosivat siitä henkilökohtaisen esimerkin. Ystävyysseurat ja yhteiset intressit sitoivat A. Sjögrenin ja F. Glinkan sekä A. Hippingin ja V. Braikevitšin — molemmat viimeksi mainitut tapasivat Venäjän kirjallisuuden harrastajien Vapaaseurassa (Volnoje občšestvo). Nämä suhteet olivat jo alkuna venäläisten ja suomalaisten useammille henkilökohtaisille tapaamisille 1840-luvulla.

1810- ja 20-luvuilla ilmestyivät Venäjällä ensimmäiset artikkelit suomalaisesta ja Suomessa venäläisestä kirjallisuudesta, kuten myöskin venäläisten auktorien ensimmäiset käännökset. Tosin käytännössä suomalaisten mahdollisuudet tutustua venäläiseen kirjallisuuteen olivat vielä tuohon aikaan varsin vaatimattomat. Aikakausjulkaisuja oli vähän, lukijoiden piiri oli kapea ja sen vuoksi jokaisen uuden kirjan painattaminen

⁴ G. Palander, H. G. Porthan, Helsinki 1904, s. 165.

kohtasi vakavia materiaalisia vaikeuksia. Myös kielen taitamattomuus vaikutti: venäjää hallitseva kirjoittaja oli Suomessa harvinaisuus ja Venäjällä oli vähän ruotsia ja vielä vähemmän suomea taitavia. Ei ole sattuma, että jo ensimmäisten suomalaisten ja venäläisten kulttuurienkilöiden tapaamisten yhteydessä nousi esiin kysymys molemminpuolisesta avusta kääntämisessä: Sjögren käänsi F. Glinkalle karjalais-suomalaisia runoja ja Braikevitš käänsi (saksasta) Hippingin artikkelin.

Suomalaisen "Mnemosynen" 2. tammikuuta 1819 ilmestyneessä ensimmäisessä numerossa, jossa käännettiin lukijoiden puoleen pyynnöllä lähettää lehteen isänmaallista kirjallisuutta koskevaa materiaalia, oli myös lisäys: "mitä tulee venäläiseen kirjallisuuteen, niin odotamme sen ystävien ja tuntijoiden taholta niin ikään suosiollista yhteistoimintaa". Tosin nämä toimituksen hyvät aiheet toteutuivat heikosti, kuten myös muutoinkin sen lupaukset osoittaa vakavaa huomiota suomalaiseen kirjallisuuteen. "Mnemosynessä" painettiin venäläistä materiaalia vähän. V. 1820 (n:t 42, 44) ilmestyi A. Pisarevin pääkirjoitus "Muutamia tietoja slaavilaisesta mytologiasta"; muutamissa vuosien 1821—22 numeroissa julkaistiin artikkeleita venäjän kielen opiskelusta Suomen kouluissa; ja lopulta vuoden 1823 huhtikuun numerossa oli verraten seikka-peräinen artikkeli venäläisen teatterin historiasta, "Näytelmäkirjallisuuden synty Venäjällä". Artikkelissa kerrottiin Simeon Polotskista, Volkovin teatterista ja Sumarokovin teatteritoiminnasta.

Myös "Åbo Morgonbladissa" A.I. Arwidsson ryhtyi toimiin Venäjän kulttuurielämän valaisemiseksi. Kuten suurin osa hänen maamiehistään niin Arwidssonkaan ei hallinnut venäjän kieltä ja tämä seikka haittasi hänen perehtymistään välittömästi venäläiseen kulttuuriin. Mutta jäljellä oli eräitä muita mahdollisuuksia. Eräs niistä oli Arwidssonin yhteys Pietarissa asuviin suomalaisiin, jotka muodossa tai toisessa olivat perehtyneet venäläiseen kulttuurielämään. Arwidssonin pietarilaisten tuttavien joukossa olivat A. Sjögren, K.S. Forsman ja kirjakauppias Bruzelius. Venäjää taitavia henkilöitä oli Turussakin, kuten esimerkiksi Ehrström, jonka kanssa Arwidsson joutui polemiikkiin aiheesta, venäjän kielen opettaminen suomalaisille ylioppilaille. Arwidssonin mainituilta henkilöiltä hankkimat tiedot venäläisestä kirjallisuudesta tuskin saattoivat olla erityisen syvällisiä ja laajoja. Mutta nähtävästi hänellä oli jonkinlaisia perusteita väittää, että esimerkiksi Venäjälläkin oli taistelua romantikkojen ja klassikkojen välillä. "Viattomissa laiskureissa" hän korosti, että "uuden koulun nimellä tunnettu kirjallinen suuntaus ei ole vain puhtaasti ruotsalainen ilmiö, vaan se on löydettävissä myös Tanskassa, Englannissa, Ranskassa, Italiassa ja Venäjällä."

"Åbo Morgonbladin" venäläisessä materiaalissa sen kaikessa vähäisyydessään on nähtävissä määrätty poliittinen suuntaus, joka on erilainen kuin "Mnemosynen" linja. Arwidssonin liberaalinen oppositioasenne tuntui "venäläisten aiheiden" valinnassakin. "Åbo Morgonbladin" kolmessa numerossa julkaistiin esimerkiksi laaja arvostelu L. Jacobin

teoksesta, jossa käsiteltiin vapaiden talonpoikien työn etuisuuksia maaorjien työhön verrattuna.

Kuten tunnettua 18. vuosisadan lopulla ja 19. vuosisadan alussa kysymys venäläisten talonpoikien vapauttamisesta maaorjuudesta tuli jo siinä määrin kiperäksi, että siitä kaikista esteistä huolimatta tuli julkisen keskustelun aihe. Radištševin teoksen "Matka Pietarista Moskovaan" jälkeen ilmestyivät Prinin, Kaisarovin ja Stroinovskin kirjat, joissa erilaisin todistein perusteltiin maaorjuuden lakkauttamisen välttämättömyyttä. V. 1812 Vapaa talousseura (Volnoje ekonomitšeskoje obštšestvo) julisti kilpailun aiheesta "vertailu vapaan ja maaorjatyön edullisuudesta". Professori Jacobin mainittu teos ilmestyiikin vastauksena tähän kilpailuun. Se sai pääpalkinnon ja julkaistiin saksaksi. Arvostelu "Åbo Morgonbladissa" kirjoitettiin tämän teoksen ruotsalaisesta käännöksestä, joka ilmestyi Helsingissä v. 1820.⁵

Suosittelun suomalaiselle lukijalle Jacobin teosta arvostelija osoitti, että se ansaitsee huomiota monessa suhteessa. Tiedonhaluinen lukija saattoi ammentaa kirjasta tietoja Venäjän talonpoikien taloudellisesta asemasta ja verrata keskenään Venäjän ja Suomen maanviljelyä. Huomautettuaan, ettei itse ollut taloustieteilijä, arvostelija kuitenkin mainitsi, että Jacobin teoksessa esitettyjen tosiasioiden perusteella voidaan päätellä Suomen talonpoikien olevan venäläisiä maaorjia paremmassa asemassa. Todistelua varten arvostelussa otettiin laajoja otteita teoksesta ja annettiin myös selitys sellaisille käsitteille kuten vero (tjaglo), veropäivätyö (barštšina), rahavero (obrok), pajarin lapset, orjat (holopy), kartanonväki, maataviljelevät talonpojat (pahotnyje krestjane) jne. Lopuksi arvostelija kirjoitti: "Toivomme, että tähän kirjaan perehtyy jokainen lukija, joka haluaa tietää maaorjuuden turmiollisista seurauksista".

Jotain tietopuolista suomalainen lukija saattoi löytää myös "Åbo Morgonbladissa" (n:o 8, 9) olleesta artikkelista "Etelä-Venäjän siirtokunnat". Tämän artikkelin kirjoitti Sjögren, kuten L. Castrén on osoittanut. Artikkelissa kerrotaan Takakaukasian, Krimin ja muiden Mustan meren rannikkoalueiden kolonisaatiosta ja annetaan tietoja kansallisukselta kokoomukseltaan varsin kirjavasta väestöstä.

Venäläisten kirjojen varhaisimmista tunnetuksiemisyrytyksistä Suomessa on mainittava "Åbo Morgonbladissa" (n:o 14) ollut ilmoitus, joka koski pietarilaisen kirjakauppiaan Plavilštšikovin kirjavarastoja. Tästä K.S. Forsmanin tekemästä lyhyestä maininnasta kävi ilmi, että Plavilštšikov julkaisi uutta kirjaluetteloa, joka veti vertoja parhaille saksalaisille katsauksille, ja näin samalla teki palveluksen isänmaansa kirjallisuudelle. Luettelo käsitti yli seitsemän tuhatta kirja- ja aikakauslehtinimikettä, niiden joukossa Venäjän 19. vuosisadan kirjallisuuden tuotteita. Tärkeimpiin teoksiin kuuluviksi ilmoituksessa mainittiin aika-

⁵ L. N. Jacob, Afhandling om lifegna och fria bönders arbete, Helsingfors 1820.

kauslehdet: F. Eminin ”Helvetinposti” ja N. Novikovin ”Tyhjäntoimitaja” ja ”Taidemaalari”.

V. 1825 Turussa ilmestyi ruotsinnoksena Puškinin ”Kaukasian vanki”⁶ Tämä oli Puškinin runouden ensimmäinen käännös Suomessa. Runon käänsi F.A. Platen, joka kirjallisessa mielessä ei ollut mitenkään merkittävä henkilö, mutta joka osasi suuren määrän kieliä, niiden joukossa myös venäjän. Venäjän ja Ruotsin väliseen sotaan osallistunut Ruotsin armeijan upseeri Platen vangittiin Viaporin varuskuntalinnoituksen antautumisen jälkeen ja lähetettiin sotatoimien ajaksi Vologdan kuvernementissä sijaitsevaan Velikij Ustjugiin. Ilmeisesti siellä hän aloitti venäjän kielen opiskelun. V. Söderhjelm mainitsee, että Platenin tuon ajan papereissa on säilynyt venäläisen laulun muistiinpano, joka on tehty paikallisen asukkaan käsialalla.⁷ Vankilassaolon jälkeen Platen asui jonkin aikaa Ruotsissa, mutta v. 1814 siirtyi Pietariin ja lähti virkauralle, ensin erityisessä Suomen asioiden käsittelyä varten perustetussa komiteassa ja sittemmin ulkoasiainministeriössä. Platen pyrki saamaan aikaan poliittisia traktaatteja, kirjoitti runoja ruotsiksi ja ranskaksi sekä suoritti käännöstöitä useista kielistä. Siirryttyään eläkkeelle 1820-luvun alussa hän muutti Suomeen, jossa julkaisi ”Kaukasian vangin”.

Puškinin runoelman käännöksestä Platen ennakolta huomautti runoilijalle osoitetussa runomittaisessa omistuskirjoituksessa. Siinä mainitaan, että Puškinin muusan, joka oli vierailut Kaukasiassa ja sointuvin runoin ylistänyt tätä aluetta, on nyt pukeuduttava vieraskielisiin vaatteisiin ja tyydyttävä siihen, että niissä se ei näytä enää yhtä ihanalta kuin syntymäaerassaan. Platen vertasi Puškinia Tegnériin, jotka molemmat olivat hänen mukaansa kaksi tähteä Suomen molemmilla puolilla. Runoelmaan liittyvissä huomautuksissa oli myös muutamia biografisia tietoja Puškinista.

Neljäkymmentäluvun lopulla Platen aikoi julkaista ”Kaukasian vangin” viimeistellyn käännöksen, mikä olikin perusteltua, sillä huomattava osa edellisestä painoksesta oli tuhoutunut vuoden 1827 Turun palossa. Platen laati esipuheenkin uutta painosta varten, joka kuitenkin jostain syystä ei silloin ilmestynyt. V. 1882 ”Kaukasian vanki” julkaistiin Platenin käännöksen mukaisena aikakauslehdessä ”Finsk Tidskrift”.

Tätä Puškinin runoelman käännöstä on tarkasteltava suomalaisten Euroopan romantiikan runouteen heränneen kiinnostuksen eräänä ilmentymänä. Platen käänsi myös Manzonia ja Lamartinea; kaksikymmentäluvulla ilmestyivät myös Byronin, Mooren ja Chateaubriandin käännökset. Puškinin suomalaiset ottivat vastaan kuuluisana venäläisen romantiikan edustajana. Platenin kääntämän ”Kaukasian vangin” tullessa painosta ”Åbo Tidningar” (n:o 19, 1826) kirjoitti, että Suomen kirjalli-

⁶ A. Pusckin, Minne af Kaukasien, Åbo 1825.

⁷ W. Söderhjelm, Profiler ur finskt kulturliv. Helsingfors 1913, s. 287.

suutta nyt samalla rikastuttaa teos, joka ”nuoren runoilijan omassa syntymämaassa on erittäin suosittu”. Lehti suositteli käännöstä ei vain siksi, että se teki mahdolliseksi suomalaisille tutustua venäläiseen runouteen, vaan myös siksi, että ”tämän runoelman, joka otti lukijan valtoihinsa, tulisi kiinnostaa jokaista sivistynyttä henkilöä kertomuksen luonnollisuuden ja runon hyvyyden vuoksi”.

A. J. Sjögren ja tieteellis-sivistyksellisen yhteistyön aate

Suomen Venäjään liittämisen jälkeen ajatus venäläis-suomalaisesta kulttuuriyhteistyöstä alkoi yhä selvemmin tulla esiin. Sen kannattaja oli tunnettu fennougristi ja sittemmin Pietarin Tiedeakatemian jäsen A. J. Sjögren (1794—1855). V. 1955 julkaistiin ensi kertaa Sjögrenin omaelämäkerta⁸, joka sisältää monia mielenkiintoisia tietoja tästä merkittävästä henkilöstä ja oppineesta. Pitäjänsuutarin poika Sjögren pystyi hankkimaan monipuolisen humanistisen sivistyksen. Omaelämäkerrassaan hän kertoo, että jo lyseossa hänessä heräsi tiedonjano. Erityisesti häneen vaikutti Herderin lukeminen ja hänessä juurtui kiintymys tavallisen kansan henkiseen kulttuuriin. Kesällä 1816 eräs Sjögrenin yliopistoveri Strählman ehdotti hänelle loman viettämistä hänen isänsä pastoraatissa, Pietarin lähellä sijaitsevassa Gupanitsassa. Sjögren suostui kernaasti ehdotukseen, sillä monikansallinen Venäjä oli jo kauan ollut hänen mielikuvituksessaan ”elävien merkillisyyksien ihmemää”.

Pian Sjögren tutustui Pietarissa toiseen suomalaiseen, A. Hippingiin, joka oli tehnyt useita tutkimuksia Inkerinmaan historiasta. Siihen aikaan Hipping oli töissä kreivi N.P. Rumjantsevin kirjastossa (silloin se sijaitsi Pietarissa) ja tämä lupasi auttaa Sjögreniä, joka ei ollut taloudellisesti turvattu, saamaan työtä Venäjän pääkaupungissa, jotta hänellä samanaikaisesti olisi mahdollisuus tehdä tieteellistä tutkimusta. Keväällä 1820 Sjögren lopulta sopi kotiopettajan paikasta Pietarin luterilaisen piispan, Cygnaeuksen perheessä. Eräs hänen oppilaitaan oli Fredrik Cygnaeus, tuleva runoilija ja kirjallisuuskriitikko.

Hippingin välityksellä Sjögren pääsi Rumjantsevin kirjaston varastoihin ja siten myös Venäjän kulttuurihistorian pariin. Sjögren kertoo, että hän parantaakseen kielitaitoaan käänsi kovasti venäläisiä kirjoja saksaksi ja muun muassa käänsi Eugeniuksen teosta ”Historiallinen sanakirja hengelliseen säätyyn kuuluvista kreikkalais-venäläisistä kirjailijoista”. Edelleen, jatkaa Sjögren, hänen tutkimustensa kohteena oli Venäjän historia, pääasiallisesti sen suhde pohjoismaiden historiaan yleensä ja etenkin kaikkien suomalaisten kansanheimojen historiaan. Tässä tarkoituksessa ”hän kävi läpi sekä Karamzinin ja monien muiden uudempien tutkijoiden teokset että myös itse alkulähteet, Nestorin kronikan ja

⁸ A. J. Sjögren, *Tutkijan tieni*. Helsinki 1955.

muut muinaisslaavilaiset kronikat ynnä niihin liittyvät painetut kirjalliset aparaatit, mitkä hän suinkin sai käsiinsä”.⁹

Sjögrenin pietarilaisten tuttavien joukossa oli myös joitakin venäläisiä kynämiehiä. Hän kirjoittaa tavanneensa muun muassa ”Nuoren venäläisen kirjailijan Loboikon”, joka oli Hippingin ja tanskalaisen filologin Rasmus Raskin yhteinen ystävä. Viimeksi mainittuun, joka myös oli Pietarissa, Sjögren itse oli tutustunut jo Turussa. Kyseessä on nähtävästi I.N. Loboiko (1787—1861), Harkovin yliopiston kasvatti ja myöhemmin Vilnan yliopiston professori. I.N. Loboiko kiinnostui skandinaavisesta filologiasta ja julkaisi kirjan ”Silmäys skandinaavisen pohjolan muinaiseen kirjallisuuteen” (SPb 1821), jossa on tietoja skandinaavisista kielistä, muinaissilantilaisista runoista, sagoista ja tavoista, Skandinavian historiankirjoituksesta; kirjan lopussa tekijä ilmaisee tunnustuksen ”kunnioitetulle opettajalleen” Rasmus Raskille, joka oli herättänyt hänessä kiinnostuksen skandinavistiikkaan.

Sjögren kertoo Loboikon pyytäneen häntä kirjoittamaan teoksen suomen kielen rakenteesta, jonka Loboiko sitten kääntäisi saksasta venäjäksi ja laittaisi johonkin aikakausjulkaisuun, jotta Venäjän yhteiskunta-piireissä aiheeseen kiinnitettäisiin huomiota. Sjögren ryhtyi toimiin ja kun käsikirjoitus oli valmis, Hipping esitti sen kreivi Rumjantseville, joka kiinnostui siitä ja kutsuttuaan tekijän luokseen ehdotti myönnettäväksi varoja sen julkaisemiseen. Niin toukokuussa 1821 ilmestyi suppea kirjainen ”Suomen kielestä ja kirjallisuudesta”.¹⁰ Siinä Sjögren kirjoitti, että ”koko Suomen Venäjään liittämisen jälkeen alkoi kirjallisuudessaakin uusi aikakausi”.¹¹ Sjögrenin mukaan uusi tuli esiin siinä, että suomalaiset autonomian saamisen jälkeen alkoivat osoittaa elävää mielenkiintoa äidinkieltään ja kirjallisuuttaan kohtaan. Esitettyään suomalaisten filologien ponnistukset tällä alueella Sjögren toivoi, että tämä ”helpottaisi myöskin venäläisiä veljiämme suomen kielen tutkimisessa. Olemme vakuuttuneita, että he eivät suhtaudu tähän asiaan välinpitämättömästi. Luullakseni ne ajat ovat jo takanapäin, jolloin suomalaisia pidettiin barbaareina ja heidän kieltensä katsottiin olevan karkeiden ja villien äänneiden sekasotku. Venäläisille suomen kieli ei ole vain yleensä kiinnostava, millaisena se jo sinänsä on ylen merkittävä kieli, vaan heille se osoittautuu tärkeäksi kieleksi siksi, että joukko suomensukuisia kansanheimoja on sulautunut heidän kanssaan ja näiden tutkimisen tuloksena moni asia voi osoittautua olevan varsinaista Venäjän historiaa. Ja vasta sen jälkeen kun venäläiset ja suomalaiset myös kirjallisuuden alalla työskentelevät veljellisesti yhdessä heidän yhteisen isänmaansa parhaaksi, niin vasta silloin voi toivoa, että molempien näiden historiallisille tutkimuksille on ominaista suuri teräväjärkisyys ja avarakatseisuus. Vasta silloin on mah-

⁹ Sama, s. 87—88.

¹⁰ A. J. Sjögren, Ueber die finnische Sprache und ihre Literatur, St.-Peterburg 1821.

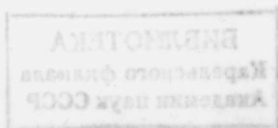
¹¹ Sama, s. 2.

dollista tutkia myös venäläisten keskuudessa asuvia suomalaisia heimoja, verrata heitä kielen ja tapojen puolesta varsinaisiin suomalaisiin, kuten myös selvittää heidän suhteensa niin keskenään kuin venäläisiinkin".¹²

Juuri Sjögrenin toiminta ja hänen työnsä Pietarin Tiedeakatemiassa on nähtävä venäläis-suomalaisen kulttuuriyhteistyöaateen käytännössä tapahtuvana toteuttamismuotona. Tieteellisten tutkimustensa ohella Sjögren myötävaikutti suomalaisten ja venäläisten molemminpuolisen sivistyksellisen lähentymisen hyväksi myös henkilökohtaisten suhteiden avulla. Koska hän asui Pietarissa, niin hänellä oli mahdollisuus seurata Venäjän tieteellistä ja kirjallista elämää, mutta samanaikaisesti hän oli myös selvillä synnyinmaansakin asioista, oli kirjeenvaihdossa monien suomalaisten kulttuurihenkilöiden kanssa, tapasi heitä joko Helsingissä tai Venäjän pääkaupungissa ja antoi kaikenlaista apua, kuten esimerkiksi M. Castrénille hänen Siperiaan suuntautuneiden tutkimusmatkojensa aikana.

Sjögren oli lingvisti ja tutki ensisijassa vertailevan kielitieteen ongelmia. Sen ohella hän tunsi mielenkiintoa kansanrunouteen. Jo mainitussa kirjassaan "Suomen kielestä ja kirjallisuudesta" hänellä oli suomalaisia sananlaskuja liitteenä. Sittemmin Sjögren kirjoitti muistiin kansanrunoja Karjalassa ja tultuaan vuoden 1827 lopulla Petroskoihin hän tapasi sinne karkoitettun runoilijan Fedor Glinkan. Jo Venäjän kirjallisuuden harrastajien "Vapaan seuran" istunnoissa F. Glinka, joka oli tämän seuran puheenjohtaja, saattoi saada joitakin tietoja karjalais-suomalaisesta kansanrunoudesta. Harkovin yliopiston kandidaatti V. I. Braikevitš luki "Vapaan seuran" kolmessa kokouksessa vuosina 1821—22 laajan artikkelin "Pohjolan runoudesta, sen synnystä ja luonteesta", joka sisälsi melko paljon tietoja karjalais-suomalaisista kansanrunoista. Nytkin Glinka tavatessaan Sjögrenin Petroskoissa tutustui muutamiin runoteksteihin uuden ystävänsä "suullisen käännöksen muodossa". Glinka, joka siihen aikaan harrasti "karjalaista runoutta", kiinnostui kovasti kansanrunoihin ja viivyttämättä sovitti muutamia katkelmia niistä venäjäksi. V. 1828 aikakauslehdessä "Slavjanin" ilmestyi F. Glinkan käännöksenä runokatkelmia Väinämöisen ja Joukahaisen ("Veinamenin ja Jukovainan") kilpalaulannasta. Glinkan toisessa käännöksessä — "Harpun synty" — kuvataan Väinämöisen kanteleen tekoa. Kääntäjä mainitsi, että "tämän muinaisen suomalaisen runon, joka oli kirjoitettu alkutekstin runomittaan, käänsi suullisesti prof. Sjögren". Lisäksi Glinka kirjoitti: "Kuuluisa professori Sjögren on kulkenut kaksi kertaa läpi loughikkoisen Suomen ja Aunuksen metsät päämääränään tutkia suomalaisheimojen kieltä. Talvisin hän on pistäytynyt Petroskoissa lämmittelemässä ja on suullisesti kääntänyt minulle muutamia suomalaisia runoja, joilla on oma erikoinen runomitta, riimitön, mutta soinnukas ja miellyt-

¹² Sama, s. 7—8.

tävä”.¹³ Glinkan papereissa, kuten V.G. Bazanov huomauttaa, on säilynyt runoilijan Sjögrenille lähettämä ystävällinen runo nimeltä ”Petroskoilainen runo”.

Sjögrenin ja Glinkan ystävällismielinen tapaaminen osoittautui hedel­mälliseksi. V. Bazanov oikeutetusti kutsuu Glinkaa karjalaisuoma­laisten runojen ensimmäiseksi venäläiseksi kääntäjäksi.¹⁴ Toisaalta Sjö­gren kiinnostui venäläiseen folkloristiikkaan. Kuten suomalainen tutkija I. Heikinheimo huomauttaa, Sjögren jo v. 1816 Pietarissa ja sen ympäris­ tössä oleskeluaikanaan kirjoitti muistiin venäläisiä kansanlauluja, jotka häntä siinä määrin viehättivät ”sydämellisyytensä ja eräänlaisen hymyilevän melankoliansa vuoksi”, että hänelle tuli tavaksi hyräillä niitä pitkä ajat ja hän jopa suunnitteli niiden kääntämistä. Kun Sjögren ilmoitti näistä viehtymyksistään K.A. Gottlundille, silloin vielä Uppsalas­ sa olevalle nuorelle ylioppilaalle, joka vasta valmistautui julkiseen esiin­ tymiseen suomen kielen oikeuksien puolesta, niin tämä, suhtautuen ys­ tävänsä harrastuksiin varsin mustasukkaisesti, jopa pelkäsi, että slaavi­ lainen filologia kääntää Sjögrenin huomion pois suomalais-ugri­ laisten kielten tutkimisesta. Gottlund moitti häntä avoimesti — Sjögren otti sen vastaan loukkaantumatta, jopa tyytyväisyydellä —, sillä Gottlund näki Suomen kansallisen itsetietoisuuden kasvun eräksi oireiksi kiin­ nostuksen oman kansan henkiseen kulttuuriin.¹⁵

Mitä mainittuun Hippingiin tulee, niin on lisättävä, että hänestä tuli Venäjän kirjallisuuden harrastajien ”Vapaan seuran” avustajajäsen. Suomen senaatti oli määrännyt Hippingin Pietariin keräämään historial­ lista materiaalia Venäjän arkistoista. Jo 1810 hän julkaisi ruotsalais­ venäläisen keskustelusanakirjan.¹⁶ ”Vapaaseen seuran” hänet otettiin 12. tammikuuta 1820 ja pöytäkirjoista päätellen hän oli läsnä monissa kokouksissa.¹⁷ Mainittuna vuonna 22. maaliskuuta juuri samassa kokouk­ sessa, jossa V.I. Braikevitš alkoi lukea artikkeliaan ”Pohjolan runou­ desta, sen synnystä ja luonteesta”, kuunneltiin myös Hippingin saksasta käännettyä teosta ”Slaavilaisissa kronikoissa mainitusta venäläisten so­ taretkestä Suomeen”, joka saksaksi ilmestyi Pietarissa v. 1820.¹⁸ Niinikään 11. lokakuuta samana vuonna luettiin V. I. Braikevitšin kääntämä (myös saksasta) Hippingin artikkeli ”Suomen kirjallisuudesta”. Artikkelia pi­ dettiin hyvänä ja pian se painettiin julkaisussa ”Sorevnovatel’ prosvetše-

¹³ F. Glinka, Izbrannoje. Podgotovka teksta i petšati, primetsanije i posleslovije. V. G. Bazanova, Petrozavodsk 1949, s. 104.

¹⁴ V. Bazanov, Karelskije poemy Fedora Glinki, Petrozavodsk 1945, s. 107.

¹⁵ I. Heikinheimo, K. A. Gottlund, Elämä ja toiminta I. Porvoo 1933, s. 273—274.

¹⁶ A. Hipping, Försök till svenska och ryska samtal, Petersburg 1810.

¹⁷ Ks. ”Zurnal utšenyh uprašneni v ysotsaiše utveršdenного S. Peterburgskogo Volnogo obštšestva ljubitelei rossijskoi slovesnosti”, Liite kirjassa: V. Bazanov, Volnoje obštšesvo ljubitelei rossijskoi slovesnosti, Petrozavodsk 1949, s. 325—410.

¹⁸ A. Hipping, Bemerkungen ueber einen Kriegszug der Russen nach Finland, Petersburg 1820.

nija i blagotvornija”. Artikkelin alussa kääntäjä kirjoitti: ”On kulunut jo kymmenen vuotta siitä, kun Suomi liitettiin Venäjään, mutta kukaan ei meillä ole vielä kirjoittanut sen kirjallisuudesta. Sen vuoksi kunnioitettu A. Hipping, Suomen kansalainen, haluten ilmaista kiitollisuutensa teille siitä, että olette valinneet hänet seuranne avustajajäseneksi, ehdotti minulle hänen kyseistä aihetta koskevan teoksensa kääntämistä.”¹⁹ Artikkelissa korostetaan sitä, että suomalaisella kirjallisuudella ei tule ymmärtää vain suomen- vaan myös ruotsin- ja latinankielisiä teoksia (huomautetakoon, että 19. vuosisadan ensimmäisellä puoliskolla ja jopa vähän myöhemminkin yliopistolliset väitöskirjat Suomessa kirjoitettiin vielä usein latinaksi). Artikkelissa mainittiin ruotsinkielisen kirjallisuuden levinyisyydestä Suomen sivistyneistön keskuudessa ja ”mitä tulee luonnolliseen (suomen) kieleen, jota käyttää yksinomaan tavallinen kansa, niin aniharvat kirjoittavat sillä, vaikkakin tutkivat sen rakennetta”.²⁰

Hippingin artikkeli olikin omistettu etupäässä senaikaisten Suomen kielioppien luetteloimiseen ja lyhyeen luonnehdintaan. Kiintoisa on tekijän maininta Jaakko Juteinista (artikkelissa hän on Juden-nimisenä), joka oli laatinut useita teoksia talonpojille. Hipping kirjoitti hänestä, että tämä oli ollut ”jo kauan kuuluisa runoteoksistaan ja oli kaikkien pitämä kirjailija”.²¹

On luultavaa, että Braikevitšin ”Pohjolan runoudesta” artikkelin (tämä artikkeli oli etupäässä käännetty julkaisusta ”Žurnal’ utšenyh upražnenij”) kirjoittamisessa jossain määrin auttoi neuvoin ja tiedoin Hipping, joka saattoi suositella tarpeellisia teoksia. Muun muassa Ruotsissa olivat hiljattain ilmestyneet Fr. Rühsin ”Suomi ja sen asukkaat” (1817) ja H.R. Schröterin ”Suomen runot” (1819); nämä molemmat kirjat sisälsivät tietoja kansanrunoudesta, synnyttivät Suomessa melkoista jälkikaikua ja olivat aivan ilmeisesti tunnettuja Hippingille.

On tunnettua, että jo vuodesta 1823 lähtien Hipping toimi kirkkoherrana Suomessa. Sittemmin hän kirjoitti Inkerinmaan historiaa, josta v. 1836 ilmestyi ensimmäinen osa²², ja v. 1853 kahdelle viimeiselle osalle jo käsikirjoituksina myönnettiin Demidovin palkinto. Grot kirjoitti Hippingistä artikkelissaan ”Tieteellinen keskustelu Helsingissä”, joka painettiin v. 1846 ”Sovremennik” julkaisussa. Hän luonnehti Hippingiä ”seuran jäsenistä ja yleensä Suomen oppineista toimeliaimpiin kuuluvaksi. Hänen työnsä ovat sitäkin merkittävämpiä meille, että suurelta osin ne käsittelevät ongelmia, jotka läheisesti liittyvät Venäjän maan historiaan... Herra Hipping on sen lisäksi tehnyt ensimmäisen Suomen kirjallisuutta käsittelevän artikkelin, joka on ilmestynyt venäläisessä aikakauslehdessä.” Edelleen Grot lainasi katkelman jo mainitusta ”Sorev-

¹⁹ Sorevnovatel’ prosvetššenija i blagotvorenija, 1820, VII, s. 213.

²⁰ Sama, s. 213—214.

²¹ Sama, s. 215.

²² A. Hipping, Neva och Nyenskans intill St. Peterburgs anläggning, I, Helsingfors 1836.

novatelin” artikkelista, josta hänen mukaansa ”vasta silloin tuli uusi kiinnostuksen aihe kirjallisuuteemme”.²³

Tämä mielenkiinto Suomeen juonti juurensa niistä yhteisistä tehtävistä, jotka venäläiset romantikot näkivät edessään 1820-luvulla. Taistelussa kirjallisuuden kansallisen omintakeisuuden puolesta kiinnitettiin erityistä huomiota siihen tosiasiaan, että Venäjä koostui epätavallisen monista heimoista ja kansoista. Tämä etninen kirjavuus tarjosi romantikoille uuden runoaiheen ollen ”paikallisen koloriitin” rikkautena. Eräs tuon ajan Venäjän romantiikan teoreetikoista Orest Somov huudahti: ”Miten paljon kansoja onkaan sulautunut yhden nimikkeen, venäläisten suojiin tai on riippuvaisia Venäjästä, niin niitä ei erota vieraat maa-alueet, eivätkä kaukaiset meret! Niin paljon tutkiva katse havaitsee yhteisen Venäjän alueella erilaisia muotoja, tapoja ja tottumuksia!” Venäläisten kirjailijoiden kiinnittäessä katseensa myös Suomen kansaan Orest Somov kehoitti heitä ”luomaan silmäyksensä Venäjän alueeseen, jossa asui tuliseluisia puolalaisia ja liettualaisia, suomalaisia ja skandinaavista alkuperää olevia kansoja, keskisen Kolkhiksen asukkaita, Ovidiuksen näkemien siirtolaisten jälkeläisiä, aikoinaan julmien Venäjän tataarien rippeitä, Siperian ja saarien monenlaisia heimoja, mongolien paimentolaissukupolvia, Kaukasian rajuja asukkaita, pohjoisia lappalaisia ja samojedeja”.²⁴

1820- ja 30-lukujen venäläisen runouden alalla näki päivänvalon koko joukko tuotteita, joissa viljeltiin tätä Venäjän ei-venäläisiin kansallisuuksiin liittyvää aihepiiriä. Siihen kuuluvat muun muassa Glinkan ”Karjalaiset runot”, Kjuhelbekerin ”Lappalaisen laulut”, Baratinskin ”Eda” ja hänen runonsa Suomesta.

Muutamia päätelmiä

Edellä tarkastellut 18. vuosisadan lopun ja 19. vuosisadan alun tieteellis-sivistyksellisen yhteistyön episodit eivät olleet satunnaisia ja mieltävaltaisia, jotka olisivat riippuneet vain muutamien ihmisten mausta ja toivomuksista, vaan ne heijastivat vähitellen muovautuvaa, historiallisesti syntynyttä suuntausta, joka myöhemmin lujittui ja kehittyi.

1840-luvun Suomessa venäläisen kirjallisuuden käännökset lisääntyivät (enimmäkseen vielä ruotsiksi, mutta osaksi myös suomeksi). Venäläinen kirjallisuus tuli vähitellen suomalaisen kritiikin ulottuville käytiin polemisia kiistoja eri kirjailijanimien ympärillä (esimerkiksi F. Bulgariinin). Toisaalta venäläisten aikakauslehtien välityksellä (”Sovremennik”, ”Finskij Vestnik” ym.) venäläinen yleisö tutustui Suomen tieteellis-kirjalliseen elämään. V. 1842 ilmestyi yhteinen venäläis-suomalainen al-

²³ Grot Ja. K., Trudy, os I, SPb 1898. s. 332.

²⁴ Somov, O., O romantičeskoj poezii, SPb 1823, s. 86.

manakka (venäjäksi ja ruotsiksi). Kahden kansan edustajat opiskelivat toistensa kieltä (esimerkiksi E. Lönnrot ja Fr. Cygnaeus hallitsivat venäjän kielen ja Ja.K. Grot opiskeli ruotsia ja suomea). Eikä vain tämän tendenssin tieteellis-sivistyksellinen merkitys korostunut, vaan myös yhteiskunnallis-poliittinen. Esimerkiksi "Morgonbladet" lehden toimittaja Fabian Collan kirjoitti v. 1844: "Toiselta puolen on myöskin venäläinen sivistys meille nyt erittäin tärkeä, ja meidän tulee tutustua siihen; sillä vain tuntemalla venäläisen kansakunnan kieltä, sen kirjallisuutta ja koko henkistä elämää me saatamme oikealla tavalla käsittää itäisiä naapureita ja vaikuttaa siihen, että hekin meitä ymmärtävät, samoin kuin tämä tuntemus myöskin elämän ulkonaisissa oloissa on meille tarpeellinen. Sivistys yleensä ja yleisimmissä tuloksissaan sitäpaitsi on ja sen tuleekin olla kaikille kansakunnille yhteinen."²⁵

Venäläis-suomalaisten kulttuurisuhteiden myöhemmässä kehityksessä oli omat vuoksensa ja luoteensa, nousunsa ja laskunsa, mutta kokemus kuitenkin epäamättömästi osoitti, että tieteellis-sivistykselliset kontaktit näyttelevät merkittävää ja erittäin myönteistä osaa kansojen keskinäisen ymmärtämisen asiassa.

Summary

EINO KARHU: *Cultural collaboration between Finland and Russia in the late 18th and early 19th century*

Contacts of a scholarly and intellectual nature were slight and fortuitous as the 18th century ended and the 19th began, yet clear signs are visible of a new orientation to the need of the time. Greater self-awareness and self-assertion among the Finns together with Fennophilia and the philosophy of enlightenment led to an interest in Russia and the establishment of contacts. Porthan had already shown an interest in comparative philology and the comparative study of Finnish-Carelian and Russian poetry. In 1787 appeared the first translation from Russian to Finnish, Ganander's collection of Russian folk-songs. Between 1810 and 1830 the first articles and translations dealing with Russia were published in Finland, and the first dealing with Finland appeared in Russia. Gradually a whole network of relations was evolved. An important part was played in its creation by such persons as A. Hipping and A.J. Sjögren.

These contacts, no longer fortuitous and arbitrary, reflected a tendency of historical origin which gradually took shape, later to strengthen and develop. After 1840 translations of Russian literature increased in Finland, and these works came slowly within the scope of Finnish criticism. In turn, Russian periodicals brought Finnish literary life to the acquaintance of the local public. Representatives of both countries began to study the other's language. This scholarly and intellectual tendency was also politically important in bringing Finland closer to Russia.

²⁵ A. Schaman, Kuudelta vuosikymmeneltä Suomessa I, Jyväskylä 1924, s. 267.